

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА СТАНДАРТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Функції державної системи стандартизації. Вся робота з стандартизації в Україні регламентується Декретом Кабінету Міністрів та комплексом стандартів державної системи стандартизації, перші стандарти якого введені в дію 01.10.1993 р. наказом Держстандарту України № 116 від 29.07.1993 р. Державна система стандартизація в Україні визначає:

- мету і принципи управління;
- форми та загальні організаційно-технічні правила виконання всіх робіт зі стандартизації;
- об'єкти стандартизації;
- категорії нормативних документів з стандартизації;
- види стандартів;
- використання стандартів та технічних умов.

Категорії нормативних документів з стандартизації. Нормативні документи з стандартизації розподіляють за такими категоріями:

- державні стандарти України – ДСТУ;
- галузеві стандарти України – ГСТУ;
- стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок України – СТТУ;
- технічні умови України – ТУУ;
- стандарти підприємств – СТП.

Державні стандарти України **розробляються на:**

- організаційно-методичні та загальнотехнічні об'єкти, а саме:
 - ✓ організація проведення робіт з стандартизації;
 - ✓ науково-технічна термінологія, класифікація і кодування техніко-економічної та соціальної інформації;
 - ✓ технічна документація, інформаційні технології;
 - ✓ організація робіт з метрології;
 - ✓ достовірні довідкові дані про властивості матеріалів і речовин;
- виробу загальномашинобудівного застосування;
- складові елементи народногосподарських об'єктів державного значення (банківсько-фінансова система, транспорт, зв'язок, енергосистема, охорона навколишнього природного середовища, оборона країни тощо);
- продукцію міжгалузевого призначення;
- продукцію для населення та народного господарства;
- методи випробувань.

Вимоги до державних стандартів. Державні стандарти України містять обов'язкові та рекомендовані вимоги.

Обов'язкові вимоги державних стандартів підлягають безумовному виконанню на всій території України. **До обов'язкових вимог** належать:

- вимоги, що стосуються безпечності продукції для життя, здоров'я і майна громадян, її сумісності і взаємозамінності, охорони навколишнього природного середовища і вимоги до методів випробувань цих показників;
- вимоги техніки безпеки і гігієни праці з посиланням на відповідні норми і правила;

- метрологічні норми, правила, вимоги та положення, що забезпечують достовірність і єдність вимірювань;
- положення, що забезпечують технічну єдність під час розроблення, виготовлення, експлуатації або застосування продукції.

Рекомендовані вимоги державних стандартів України підлягають безумовному виконанню, якщо:

- це передбачено чинними актами законодавства;
- ці вимоги включено до договорів на розроблення, виготовлення та поставку продукції;
- виробником (постачальником) продукції документально заявлено про відповідність продукції цим стандартам.

Державні стандарти затверджує Держстандарт України, а стандарти в галузі будівництва та промисловості будівельних матеріалів - Мінбудархітектури України. Державні стандарти та зміни до них підлягають державній реєстрації в Держстандарті України і публікуються українською мовою з автентичним текстом російською мовою. До державних стандартів України прирівнюються державні будівельні норми і правила, а також державні класифікатори техніко- економічної та соціальної інформації. Як державні стандарти України використовуються також державні стандарти колишнього Союзу (міждержавні стандарти), передбачені угодою про проведення країнами СНД погодженої політики в сфері стандартзації, метрології та сертифікації. Республіканські стандарти УРСР застосовуються як державні до їх заміни чи скасування.

Галузеві стандарти розробляють на продукцію за відсутності державних стандартів України чи в разі необхідності встановлення вимог, які перевищують або доповнюють вимоги державних стандартів.

Стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок розробляють у разі необхідності поширення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, одержаних в окремих галузях знань чи сферах професійних інтересів.

Галузеві стандарти, як і стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок, не повинні суперечити обов'язковим вимогам державних стандартів і підлягають державній реєстрації в Держстандарті України.

Технічні умови – нормативний документ, який розробляють для встановлення вимог, що регулюють стосунки між постачальником (розробником, виробником) продукції, для якої відсутні державні чи галузеві стандарти (або в разі необхідності конкретизації вимог зазначених документів).

Стандарти підприємства розробляють на продукцію (процеси, послуги), які виробляють і застосовують (здійснюють, надають) лише на конкретному підприємстві.

Склад органів, права, напрямки і організація їх діяльності регламентуються нормативними документами Р 50-063-96, ДСТУ 1.0-93.

Служба ВСМ (служба стандартизації міністерства або відомства) має такі напрямки діяльності і права:

- організація проведення службами стандартизації в системі міністерства (відомства) робіт з найважливіших галузевих і міжгалузевих проблем стандартизації, уніфікації та підвищення якості продукції (послуг, технологій), яку розробляють, виробляють та споживають об'єднання, організації, підприємства, установи, підлеглі цьому міністерству (відомству);
- здійснення зв'язків з питань галузевих і міжгалузевих програм з Держстандартом України, а в галузі будівництва Держкоммістобудування України, міністерствами, комітетами, відомствами суміжних галузей народного господарства, з органами державного нагляду, з міністерствами (відомствами) - споживачами (замовниками) продукції;
- подання в Держстандарт України інформації про введення в дію галузевих нормативних документів у сфері стандартизації і сертифікації, планів розроблення галузевих стандартів та змін до них (один раз у 6 місяців);
- забезпечення розроблення стандартів і технічних умов, які встановлюють відповідні світовому рівню, міжнародним, міждержавним стандартам і перспективним науково-технічним досягненням, обов'язкові та рекомендовані вимоги до продукції, її розроблення, вироблення і застосування з урахуванням раціонального використання та зниження витрат сировини, матеріалів, енергії, палива, запасних частин та інструменту, зменшення витрат праці, вимог оборони країни, ринку, конкурентоспроможності продукції, охорони навколишнього природного середовища, безпеки праці й охорони здоров'я, технічної естетики й ергономіки, а також вимог до методів та засобів контролю;
- координація робіт з забезпечення своєчасного введення стандартів на підприємствах, в організаціях і установах, підлеглих міністерству (відомству), і контролю за впровадженням і додержанням стандартів і ТУ;
- організація проведення перевірки та своєчасного оновлення закріплених за міністерством (відомством) стандартів;
- організація розроблення в системі міністерства (відомства) перспективних програм, планів робіт з стандартизації, забезпечення їх взаємозв'язку з розділами планів економічного, соціального розвитку галузі та контроль за їх виконанням;
- організація робіт з підготовки та подання у Держстандарт нотифікацій проектів державних і галузевих стандартів, які розроблюються підпорядкованими підприємствами та організаціями;
- організація робіт з підготовки зауважень та пропозицій до проектів національних стандартів країн - торгових партнерів України у відповідній сфері виробництва товарів (послуг);
- забезпечення підвищення ефективності від участі служб стандартизації міністерства (відомства) в роботах з міжнародної стандартизації та контролю якості, двосторонньої науково-технічної співпраці у сфері стандартизації; організація використання в галузі міжнародних стандартів і стандартів, гармонічних, на двосторонній основі;
- контроль за технічним рівнем, якістю та додержанням термінів проведення робіт з стандартизації та уніфікації в системі міністерства (відомства).

Права ВСМ. ВСМ міністерством (відомством) може бути надане право:

- бути представником міністерства (відомства) з питань стандартизації в інших організаціях;
- контролювати роботу ГОС, БОС, галузевих управлінь, підприємств і організацій, підлеглих міністерству (відомству), у сфері стандартизації;
- вирішувати суперечливі питання і розходження між організаціями та підприємствами міністерства (відомства), які виникають під час розроблення та впровадження нормативних і керівних документів з стандартизації;
- вимагати від організацій і підприємств міністерства (відомства) необхідні матеріали з питань стандартизації;
- вимагати приведення технічної документації, яку застосовують організації та підприємства міністерства (відомства), відповідно до вимог державної системи стандартизації;
- робити висновки щодо якості проведених організаціями і підприємствами міністерства (відомства) робіт з стандартизації та надавати пропозиції щодо усунення виявлених недоліків.

Служба ГОС (головні організації зі стандартизації) має такі напрямки діяльності і права:

Організаційно-методичного забезпечення створення системи нормативної документації та оптимальної структури фонду нормативної документації галузі з закріпленої продукції та напрямків діяльності, високого науково-технічного рівня розроблюваних стандартів і перспективних науково-технічних досягнень щодо розроблення, вироблення і застосування продукції.

Організація і проведення науково-дослідних робіт з визначення науково-технічного рівня та перспектив розвитку робіт з стандартизації й уніфікації в галузі, аналізу та узагальнення досягнень науки і техніки, оптимальної номенклатури і значень характеристик стандартизованої продукції, досвіду її виробництва та експлуатації, міжнародної, міждержавної роботи у сфері стандартизації та інформування БОС, організацій і підприємств - розробників стандартів у порядку, встановленому міністерством (відомством).

Розроблення узагальнених пропозицій міністерства (відомства) щодо перспективних програм, планів робіт з стандартизації, проектів планів галузевої стандартизації щодо визначеної продукції та напрямків діяльності, забезпечення їх взаємозв'язку з іншими розділами планів економічного та соціального розвитку галузі, проведення аналізу виконання планів стандартизації в системі міністерства (відомства). Розроблення перспективних напрямків підвищення науково-технічного рівня визначеної продукції на підставі аналізу міжнародних стандартів і національних стандартів провідних країн.

Організаційно-методичне керівництво впровадженням стандартів на підприємствах і в організаціях міністерства (відомства). Визначення можливості та доцільності застосування як галузевих стандартів, міжнародних стандартів і національних стандартів провідних країн з закріплених за ГОС видів продукції та напрямків діяльності.

Розроблення стандартів та керівних документів з стандартизації, у тому числі змін до стандартів, відповідно до закріпленої за ГОС продукції та напрямків діяльності і проведення погодження їх із зацікавленими організаціями і

представництвами замовника. Розглядання проектів стандартів, що надійшли на відгук і погодження. Перевірка і своєчасний перегляд стандартів та технічних умов.

Взаємодія ГОС з технічними комітетами та іншими організаціями, що здійснюють роботи з стандартизації в аналогічних і суміжних галузях діяльності.

Визначення разом з базовими організаціями з стандартизації вимог до сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектувальних виробів та інструменту, що постачають та використовують у галузі.

Науково-технічне та організаційно-методичне керівництво, координація діяльності і контроль за роботою, що виконують організації (підприємства) міністерства (відомства) по лінії ISO. ІЕС та інших міжнародних організацій з стандартизації, міждержавної стандартизації, двосторонньої та багатосторонньої науково-технічної співпраці у сфері стандартизації закріплених за ГОС продукції та напрямків діяльності.

Забезпечення організацій і підприємств галузі документацією та інформацією з стандартизації, організація та ведення фонду нормативної документації з закріпленої продукції і напрямків діяльності. Розроблення переліку нормативних документів на вироби і матеріали, що дозволяються для застосування у галузі.

Подання у ВСМ висновків щодо якості проведених організаціями і підприємствами міністерства (відомства) робіт з стандартизації та пропозицій щодо усунення виявлених недоліків.

Підготовка пропозицій щодо призначення БОС.

Права ГОС. ГОС міністерством (відомством) може бути надано право:

- бути представником міністерства (відомства) з питань стандартизації в інших міністерствах (відомствах), технічних комітетах, на нарадах органів міжнародних і міждержавних організацій з питань стандартизації;
- звертатися з питань стандартизації від імені міністерства (відомства) у відповідні підрозділи Держстандарту України та інших міністерств (відомств);
- затверджувати за дорученням міністерства (відомства) технічні завдання на розроблення проектів стандартів, корегувати (в межах термінів закінчення робіт) терміни виконання окремих етапів робіт, установлених затвердженими ГОС технічними завданнями;
- контролювати роботу підвідомчих базових організацій з питань стандартизації, впровадження та додержання стандартів й інших документів з стандартизації в організаціях (підприємствах) галузі;
- приймати рішення про подання на затвердження проектів стандартів або інших нормативних документів з стандартизації чи повернення їх на доопрацювання;
- вимагати від БОС та інших організацій і підприємств міністерства (відомства) матеріали та відомості, необхідні для виконання обов'язків ГОС;
- приймати рішення з суперечливих питань розроблення, застосування та впровадження стандартів у міністерстві (відомстві);
- отримувати в установленому порядку нормативні документи, затверджені іншими міністерствами (відомствами).

Служба БОС (базові організації зі стандартизації) має такі напрямки діяльності та права

Науково-методичне забезпечення створення системи нормативної документації на закріплені за БОС групи однорідної продукції (або інші об'єкти).

Участь в організації та проведенні науково-дослідних робіт з визначення науково-технічного рівня та перспектив розвитку закріплених груп однорідної продукції, яку виробляють в Україні та за її межами.

Аналіз й узагальнення досвіду виробництва та експлуатації закріплених груп однорідної продукції (наукових досягнень та перспектив розвитку інших об'єктів стандартизації), досвіду вітчизняної й міжнародної роботи з стандартизації у цій галузі.

Організація та проведення науково-дослідних робіт з визначення методів, оптимального рівня стандартизації та уніфікації закріплених груп однорідної продукції (або інших об'єктів стандартизації) і забезпечення відповідною інформацією організацій - розробників стандартів і технічних умов.

Проведення робіт, спрямованих на забезпечення високого науково-технічного рівня стандартів і технічних умов на закріплені за БОС групи однорідної продукції (або інші об'єкти), включення в них вимог, які відповідають світовому рівню, міжнародним стандартам і перспективним науково-технічним досягненням з розроблення, вироблення і застосування продукції, в тому числі під час проведення робіт з комплексної стандартизації продукції, сировини, матеріалів, комплектувальних виробів та інструменту.

Проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, необхідних для розроблення й впровадження стандартів з вимогами світового рівня на закріплені групи однорідної продукції, участь у створенні організаційно-методичних і загальнотехнічних комплексів стандартів.

Розроблення відповідних світовому рівню проектів стандартів ISO, IES та інших міжнародних організацій, міждержавних, державних, галузевих стандартів і керівних документів з стандартизації на закріплені групи однорідної продукції (або інші об'єкти), в тому числі доповнення до стандартів.

Проведення робіт з обліку нормативної документації та змін до неї, обліку та реєстрації стандартів і технічних умов та змін до них на закріплені за БОС групи однорідної продукції: підготовка до видання та, за дорученням міністерства (відомства), організація видання галузевих нормативних і керівних документів з стандартизації і забезпечення ними зацікавлених організацій та підприємств, ведення абонементного обліку стандартів і технічних умов, складання та подання в організацію з забезпечення стандартами цього міністерства (відомства) заяв а стандарти та керівні документи з стандартизації.

Проведення робіт з планової перевірки, перегляду, змін та відміни стандартів.

Розроблення пропозицій до планів робіт з стандартизації на закріплені за БОС групи однорідної продукції (або інші об'єкти), до планів державного нагляду та контролю за додержанням стандартів і технічних умов.

Подання в міністерство (відомство) висновків щодо якості проведених організаціями і підприємствами міністерства (відомства) робіт з стандартизації та уніфікації продукції (послуг), закріпленої за БОС, та пропозицій щодо усунення виявлених недоліків.

Визначення вимог до сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектувальних виробів, які постачають та використовують під час вироблення закріпленої за БОС продукції.

Розроблення пропозицій до планів впровадження стандартів на закріплені групи однорідної продукції (або інші об'єкти) для включення у плани розвитку галузі.

Участь у проведенні робіт з міжнародної та міждержавної стандартизації.

Проведення робіт з двосторонньої науково-технічної співпраці у сфері стандартизації, в тому числі з двосторонньої уніфікації нормативної документації У країни та інших країн.

Права БОС міністерством (відомством) може бути надано право:

– звертатися з питань стандартизації від імені міністерства (відомства) у відповідні підрозділи міністерства (відомства), Держстандарту України та інших міністерств (відомств), залучати за погодженням з ними технічні комітети з стандартизації, підприємства, організації та окремих фахівців до розроблення проектів планів робіт з стандартизації, проектів стандартів та іншої нормативної документації, для консультації та участі в нарадах з стандартизації;

– представляти міністерство (відомство) у Держстандарті України та інших організаціях, а також на нарадах органів міжнародних (міждержавних) організацій (ISO, IES) з питань стандартизації;

– приймати рішення за результатами науково-технічної та правової експертизи стандартів і керівних документів з стандартизації, обов'язкових для підприємств і організацій міністерства (відомства), про подання на затвердження проектів стандартів або інших документів з стандартизації чи повернення їх на доопрацювання;

– вимагати від організацій і підприємств, міністерств (відомств) матеріали та інші відомості з питань стандартизації й уніфікації продукції, необхідні для виконання обов'язків БОС.

Служба ВС (служба стандартизації) має такі напрямки діяльності та права:

Забезпечення розроблення системи нормативної документації науково-технічного (виробничого) об'єднання, підприємства, організації (далі підприємства).

Участь у проведенні науково-дослідних, дослідно-конструкторських, дослідно-технологічних робіт та робіт з постановки продукції на виробництво, що визначають оптимальний рівень стандартизації та уніфікації, перспективи розвитку продукції, яку розробляє (виробляє) підприємство, з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду з стандартизації, вимог міжнародних стандартів ISO, IES та інших міжнародних організацій, міждержавних стандартів, національних стандартів країн торговельних партнерів.

Забезпечення контролю за виконанням плану робіт і завдань з стандартизації іншими підрозділами.

Організаційно-методичне та науково-технічне керівництво роботою з стандартизації в інших підрозділах і надання їм методичної допомоги, зокрема під час розроблення проектів стандартів, технічних умов інших документів з стандартизації.

Розроблення, в разі необхідності, разом з іншими підрозділами, пропозицій до перспективних і цільових науково-технічних програм.

Підготовка відгуків до проектів стандартів та інших документів з стандартизації з залученням (у разі необхідності) інших підрозділів.

Проведення робіт з обліку та реєстрації стандартів і технічних умов, розроблених підприємством.

Забезпечення підрозділів підприємства необхідними їм стандартами, технічними умовами, керівними нормативними документами з стандартизації, інформування про наявність і надходження стандартів, про їх заміни або відміну.

Ведення фонду нормативної документації, абонементного обліку застосовуваних стандартів і технічних умов, своєчасне внесення в них змін і вилучення відміненої документації, облік та зберігання документів.

Проведення планових перевірок закріплених за підприємством стандартів з метою встановлення відповідності наведених у них показників і норм світовому рівню, вимогам народного господарства, оборони країни та експорту. Підготовка пропозицій щодо зміни, перегляду стандартів та інших документів з стандартизації або про внесення в них змін та подання їх у відповідну базову (головну) організацію.

Проведення нормоконтролю технічної документації.

Організаційно-методичне забезпечення впровадження та додержання стандартів, технічних умов і керівних нормативних документів. Проведення разом з іншими підрозділами підприємства вибіркових (періодичних) перевірок додержання стандартів та технічних умов.

Здійснення зв'язків з ГОС і БОС та регіональними організаціями Держстандарту України для вирішення питань щодо стандартизації основного і допоміжного виробництва з забезпечення підприємства необхідними керівними матеріалами, технічними умовами I державними стандартами.

Виконання робіт з міжнародної, міждержавної стандартизації, двосторонньої науково-технічної співпраці у сфері стандартизації, застосування міжнародних, міждержавних стандартів.

Права ВС. ВС керівництвом підприємства може бути надано право:

- бути представником від імені керівництва підприємства в інших організаціях з питань стандартизації;
- вести листування з питань стандартизації продукції, яку розробляють, виробляють та споживають на підприємстві, з іншими підприємствами та організаціями в межах, які визначає керівництво;
- брати участь у прийманні технічної документації, що надійшла від інших організацій і підприємств;
- вимагати від технічних служб зміни технічної документації, якщо встановлено невідповідність її чинним стандартам і технічним умовам, забороняти необґрунтоване застосування в проектах технічної документації нестандартизованих і неуніфікованих складальних одиниць, деталей та матеріалів;
- вирішувати суперечливі питання з стандартизації, що виникають між підрозділами підприємства. Відмінити рішення, прийняте начальником ВС, може тільки головний інженер підприємства;
- контролювати роботу інших підрозділів в частині виконаних ними планів та завдань з стандартизації, впровадження і додержання стандартів та інших документів з стандартизації:
- отримувати від керівників інших відділів, підрозділів підприємства матеріали та звітні відомості, необхідні для виконання функцій відділу стандартизації.